

niet integraal aanpakt, kan een boer zeggen: ik doe even helemaal niks meer.”

Die houding is bepaald niet denkbeeldig, kijkend naar alle huidige commotie rondom het stikstofdossier. Veel hakken staan stevig in het zand met betrekking tot de provinciale gebiedsgerichte aanpak (GGA) rondom stikstof, water, klimaat en natuur. Die integrale aanpak blijkt op zijn zachtst gezegd al een helse klus, nu komt daar dus óók nog eens positief dierenwelzijn bij. Niet als onderdeel van die GGA, maar als apart traject dat uiteindelijk moet leiden tot een convenant. “Alle afzonderlijke uitdagingen die nu op het bordje van de boer terechtkomen, moeten we in onderlinge samenhang bespreken”, zegt Van de Ven. Wat ze bedoelt, is dat als je alleen met de oogklep dierenwelzijn keuzes maakt, dat nadelig kan zijn voor de andere uitdagingen als stikstof en klimaat. Kippen die buiten scharrelen, dat is goed voor het welzijn, maar zorgt voor meer fijn stof en wat te denken van het grotere risico op vogelgriep? Van de Ven wil maar zeggen dat boeren ‘rugdekking moeten hebben van een overheid die richting geeft’. “Investeren in een nieuwe stal doe je voor ten minste 20 jaar.” Hoe die integraliteit te waarborgen? “Die opdracht hebben

‘We moeten voorkomen dat boeren door de bomen het bos niet meer zien’

we aan Kalden meegegeven”, zegt Van de Ven. Het is aan LNV om die dialoog te organiseren, faciliteren en regie te voeren, vindt ze.

Totaal kooiverbod in EU

Bert van den Berg, programmamanager veehouderij bij de Dierenbescherming, onderschrijft de LTO-roep om een integrale aanpak volledig. Hij voegt eraan toe dat er niet alleen binnen Nederland werk wordt gemaakt van het verder verbeteren van het dierenwelzijn. De Europese Commissie werkt aan herziening van de welzijnswetgeving in Europa, die uiterlijk eind volgend jaar gereed moet zijn.

Als antwoord op het burgerinitiatief *End of the cage age*, waarbij 1,4 miljoen EU-burgers een handtekeninginitiatief hebben ondertekend om te komen tot kooiverbod, heeft de commissie al gezegd dat ze voornemens is alle kooisystemen uit te faseren en uiteindelijk te verbieden. Daarbij gaat het om kooien voor legkippen, konijnen, jonge hennen, vleeskuikenouderdieren, leghennen, kwartels, eenden en ganzen. Maar ook om kraamhokken voor zeugen, zeugenboxen waar die nog niet verboden zijn en individuele kalverhokken waar nog niet verboden. ■

‘Koe moet tiptop in haar velletje zitten’

“Je kunt wel negatieve dingen weghalen, maar als je iets positiefs toevoegt, kan het dier... tja hoe zal ik dat zeggen ... haar diergedrag vertonen.” Zo kijkt Charl van de Sande tegen positief dierenwelzijn aan.

Het past bij de holistische filosofie die de biologische melkveehouder uit het Zeeuwse Nieuwerkerk heeft. Samen met zijn vrouw Marije in vof hebben ze 135 koeien op 90 hectare overwegend grasland. Bepaald geen doorsnee bedrijf, kijkend door een gangbare bril: al zes jaar blijven de kalveren tot maximaal drie maanden bij de koeien en die worden natuurlijk gedekt door vijf eigen stieren.

Waarom hij dat doet? “Ik kreeg jaren geleden al vragen van mensen waarom kalvfjes in iglo's werden gehouden. Ik kwam eigenlijk niet verder dan: dat heb ik zo geleerd en het is hygiënisch.” Toen de vragen bleven komen, dacht Van de Sande: waarom probeer ik niet eens de kalvfjes bij de koe te houden. Ook al omdat hij op de middelbare landbouwschool eens een onderzoekje had gedaan bij biologische melkveehouders die dat al deden. De Zeeuw ziet dat zijn koeien ‘meer in

balans, meer koe zijn’ zoals hij dat noemt. “Ze functioneren gewoon beter. Als een kalf aan de uier zuigt, heeft dat een positief effect op het opschonen van de baarmoeder. Dat is een klein aspect dat je ook meepakt.”

De koeien kalven vooral in het voorjaar af. Als het kan in een van de drie afkalfruimtes, maar meestal worden de kalveren buiten in de wei geboren. De eerste week worden de koe en het kalf apart gehouden van het koppel. “Na die week zijn de kalveren vinnig genoeg om bij het koppel te komen”, zegt Van de Sande. Gemiddeld geven zijn koeien iets minder dan 6.000 kilo melk per jaar met gehaltes rond de 4,30% vet en 3,60% eiwit. De hogere biologische melkprijs dekt de extra kosten, waarbij Van de Sande aangeeft dat zijn werkwijze ook juist zorgt voor lagere kosten. Zoals veel lagere krachtvoerkosten voor zijn kalveren. Tussen de 2,5 en 3 maanden leeftijd worden de kalveren gespeend. “Dat gaat inderdaad met de nodige herrie gepaard”, zegt Van de Sande. Maar als gezegd, past het bij zijn holistische opvatting die hij omschrijft als een brede, totale kijk op de koe, de aarde, de portemonnee, het privéleven. “Als je veel melk haalt bij koeien, moet je ook

Melkveehouder Charl van de Sande in Nieuwerkerk houdt de kalveren tot drie maanden bij de koe. Ook is er op zijn bedrijf natuurlijke dekking.

iets teruggeven.” Maar waar het in de kern om gaat, is dat de Zeeuw graag ‘als een dirigent wil boeren’, zoals hij dat zelf noemt. “De koe moet tiptop in haar velletje zitten, dan is ze in staat dingen zelf op te lossen in plaats dat ik er zelf aan moet dokteren.”